

הערות בענין גרמא בשבת - שיעור 473

I. גרמא ענין עמוק מאד ואעפ"כ צריך ביאור קצת הגדרה של גרמא היינו דמתוצאה המעשה נעשה איסור לאחר זמן כגון כיבוי דליקה מכלים מלאים מים (משנה שבת ק"כ.) או בטלית שאחז האור אפילו אין דבר המפסיק ככלים מלאים מים (תוס' מ"ז: ד"ה מפני) אמנם כלי שיש בו מים שנתן תחת הנר ונופל הניצוצית להדיא לאחר זמן נחשב כיבוי ולא גרם כיבוי אפילו אם אינו מיד ועיין תוספות (צ"ה כ"ג.) והרא"ש (שם) בענין מסתפק מן השמן ובשו"ע (תק"ד - ג) ובמשנה (שבת כ"ט:) ובסנהדרין (ע"ז:) מחלוקת רש"י והיד רמ"ה אם גרמא צריך להיות דוקא אינו מיד ממש ועיין בשיעורים (138-140)

II. הערות בענין גרמא

(א) **נתינת מים תחת השמן בנר הדולק ביו"ט** - עיין ברמ"א (רס"ה - ד) דאפילו מתכוין לכיבוי שרי מאחר שאין המים בעין אלא תחת השמן ולכאורה הוי יותר חמיר מפסיק רישא ומ"מ מותר

(ב) **אפשר מי ששם תינוק אצל כפתור חשמל להדליקו** נחשב רק גרמא ומותר במקום צורך וכן מי ששם מאכלים לפני מי שלא יכרך ולא נתן בידו או אומר לו לאכול הוי רק גרמא

(ג) **לסגור המים חמים ביו"ט** מותר אפילו אם גורם התקטנות השלהבת של האויל ברענער דהוי גרמא דגרמא דגרמא דסגירת הכרוז גורם לפסיקת המים חמים ופסיקת המים חמים גורם להפסקת ביאת המים הצוננים והפסקת יציאת מים הצוננים גורם התקטנות השלהבת ועוד אפילו גרמא דגרמא מותר ועוד אפילו גרמא מותר ביו"ט

(ד) **גרם לפני עור מותר** - עיין באג"מ (ז - ט) בענין לשנות עלוויטאר שהתנהג ע"י נכרי לאופן שכל אחד ינהג בעצמו בבית שהשכנים מחללי שבת גורם שיכשילם ולכן במקום צורך יש להתיר

(ה) **אכילה על גבי עשבים בשבת** ואם קרוב לפסיק רישא אסור אבל יש צד היתר שהמשקה אין נשפך על העשבים להדיא רק על השלחן ומשם נופל על העשבים וזה חשיב רק גרם פסיק רישא ועיין בשיעור 138 דבגרם פסיק רישא רובו המתירים ויש מתירים אפילו אם מתכוין להגרמא (של"ד - כ"ג ותק"ד - סקל"ח זשער הליין) אבל אנו פסקינן כשיטת הרמ"א (שם) ועוד בכאנגאלאו אפשר חשיב ארעא דחבריה והוא פסיק רישא דלא ניחא ליה דרך גרמא ורק קרוב לפסיק רישא ועוד אפשר בשאר משקים שאינם מצמיחים אין הרמ"א נוהג איסור ורק במים כתב שטוב להחמיר וע"ע במ"ב (סקכ"ט) שכתב דלכתחלה ראוי ליזהר בשאר משקים וזה לענין ליטול ידיים על העשבים ולא כאכילה בגנות שהוא רק בגדר טוב להחמיר למעשה לכן כתב הרמ"א בלשון טוב להחמיר שלא לאכול בגנות אם ישתמש שם עם מים כי מעיקר הדין נראה דמותר אבל אנו צריכים לנהוג כחומרת הרמ"א ואם רוצה לאכול דוקא על גבי העשבים יכול להניח מפה plastic תחת השלחן והמים אינו נופל על העשבים ורק על המפה

(ו) **חומר שמנקה שצובע גם את המים שנתון בבית הכסא** לכאורה אין איסור צובע משום (כ) דאין צביעה במשקה או במים (כ) והוא רק גרמא (ג) וגם אינו מתכוין (ז) וגם אינו של קיימא (ציץ אליעזר י"ד - מ"ז) (פ) ושלא כדרך צביעה וכ"כ השו"ת אור לציון (ז - כ"ט) וכן הורה הגרי"ש אלישיב והאז נדברו (ז"י - י"ד) וכ"כ הבאר משה (ח - כ"ג) וע"ע בשש"כ (כ"ג - מ"ד זמילוחיס) וגם בשו"ת קנין תורה (ז - ס"ז) שפסקו לאיסור ובבית הכסא של אחרים אין להחמיר ובודאי בכל אופן אין שייך מוחאה

(ז) **מאור עלעקטרי הנדלק כשאדם הולך לפניו** יש טעם להתיר משום דלא חשיב מעשה אלא גרמא דמעכב את ההקרנה העלעקטרי מלילך הלאה והם חוזרים להכלי המפעיל וגרמא במקום מצוה או הפסד שרי (רמ"א של"ד - כ"ג) ועיין בשער הציון (תק"ד - סקל"ח) אמנם ע"ע באור ישראל (דף י"ט) שהביא מהרב היילפערין בשו"ת מעשה חושב (ה - ז"י) דחשוב מעשה ולא גרמא דע"י הליכתו הוא מעכב את ההקרנה שלא תלך הלאה וע"ז היא חוזרת לאחור להדלקת המאור והו"ל כזורק אבן ומדליק בה את האור

(ח) **להלביש לתינוק חיתולים שנדפס עליהם מבחויץ סימנים צבועים** שנמחקים בשבת ע"י רטיבות התינוק דהמחיקה הוי גרמא בעלמא דאינו מוחק מיד רק אחר מרטיבת הספוג נמחק הסימן וגם אינו מתכוין להגרמא ומותר (אבני נזר קל"ד - ז) ומה שאמו מתכוין

- להמחיקה הוי גרמא במקום צרכי תינוק ויש להתיר (רמ"א של"ד - כ"ג ושער הציון תקי"ד - ל"ח)
- (ט) להעריך אינטערקאם ע"ש כדי שישמעו אם התינוק בוכה בחדרו אם אינם מדברים בהכלי רק בהחדר הוי גרמא ואם יש צורך גדול יש להתיר
- (י) להשתמש בתנור שיש לו "שבת-MODE" ביום טוב עיין בשש"כ (י"ג - הערה נ"ח) דאין להסתמך על היתר גרמא רק על דרך מקרה אבל לא בקביעות
- (יא) ויש מתירים לפזור רעל כדי להמית שרצים דהרי הרעל עומד לכך ואינו מוקצה ובגרמא של משאצל"ג שרי אפילו בשבת וכ"ש ביו"ט ויש אוסרים (שש"כ כ"ה - הערה כ"ח ע"ג)
- (יב) אם טעה ופתח את ברז המים החמים בשבת אסור לסגרו כיון שעל ידי זה גורם שהמים הנותרים בדוד יגיעו לידי יד סולדת בו יותר מהר (שש"כ ח - מ"ג) וכ"כ הציץ אליעזר אבל ע"ע בספר מאור השבת (דף תק"ל) בשם הגר"י פישר דהוי פסיק רישא דלא איכפת ליה וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה באיסור דרבנן וגם הוי בגדר מתעסק ואפשר משום שלא עלה על דעתו כלל משום שאינו לפניו ודומה למה שהתיר הגאון רב אלישיב water metering משום שהוא לא ניהא ליה ולא עלה על דעתו כלל כשאינו בפניו

III. אם הפסקת פעולתו גורם המלאכה אין זה רק גרמא

- (א) לכן מותר להקטין אש הגעזו ביו"ט וגם לכבה לגמרי ועיין באג"מ (ח - ז"ג ד"ה "וצדק להקטין אש") שכתב "יש אצלי חידוש גדול ואיני רוצה לכתוב זה בכתב"
- (ב) ענין הפסקת car ignition בשבת - עיין בשש"כ (מ - הערה קכ"ט) בשם הגרשז"א אם אין נכרי ואין קטן יכבה בעצמו וטוב אם יעשה בשינוי וטעם ההיתר מפני שכל ניצוץ קטן הוא אש חדשה וע"י הפסקת פעולה המנוע הוא גורם רק לכך שלא תיוצר אש חדשה ובמקום הפסד כמו כאן ודאי יש להקל וזה דומה לשופך נפט על אש שאם הוא יפסיק בפעולת השפיכה אינו חייב משום מכבה ועיין עוד במשנה שבת (כ"ט:) ובנידון דידן עדיף טפי מהתם כי שם עכ"פ קיימת אש גדולה ואילו בנידון דידן מייצרים כל רגע אש חדש ועוד אפשר שיצא מזה הזיקא לרבים אם המנוע ימשיך לפעול ושיטתו כשיטת רב משה

IV. איסור גרמא דוקא באופן שגורם שישתנה המצב הקיים אבל כל שאינו גורם שישתנה המצב הקיים מותר

- (א) לכן הגרשז"א לא חשש מלהשתמש במעלות שבת (Shabbos elevator) גם בירידה דכיון שאם רק הכניס משא הרי זה חשיב גרמא הואיל והוריד מתחלה רק אתר כך הוא הדין נמי כשהוא עצמו נכנס וממילא נראה דבכהאי גוונא דנידון דידן שכלאו הכי היה נעשה ולא גרם שום חידוש מסתבר דשפיר שרי גם שלא במקום הפסד ואין למחות במי שנוהג להקל (שש"כ כ"ג - מ"ט)
- (ב) לכן דכשיש צורך לפתוח את הבורג (screw) של שעון שבת על מנת להזיז את המחוג ושוב להדקו מותר דזה רק גרמא אשר לשון הגמרא (שבת ק"כ:) "גרמא שרי" ורק משום חומרא מצריכין דוקא במקום הפסד ואיסורו קיל טפי וזה במתכוין וכ"ש באינו מתכוין כגון גרם פסיק רישא (שש"כ י"ג - הערה ז"ה צסוף) ואבל לא כן דעת האג"מ (ד - דף רפ"ד ע"ג לענין שעתן שבת)
- (ג) יו"ט or שבת Raising or lowering a thermostat על שיטת האג"מ (ד - דף רפ"ד וקע"ד) אם עושה שלא ידלק כלל אלא שישאר כמו שהוא עתה וכן כשעושה שלא יכבה כלל ליכא מלאכה אבל עכ"פ אסור מדין מוקצה וכל שאר האופנים אסור ולא כתב טעם לדבר ואפשר משום זה בגדר דסתם בור וחזר וחפרו וגם שזה לא נקרא גרמא כשיטת הרא"ש (צ"ה כ"ג) ולא כתוספות אבל שמעתי מרב דוד פיינשטיין דלהגביר את פעולת החימום בזמן שהוא דלוק אין איסור ברור ובמקום צורך מותר ואולי זה גם כן דעת אביו וע"ע בשש"כ (כ"ג - ס"ח) דאיסור גרמא משום חומרא ולכן המתג אין מוקצה ובמקום דיכול להנמיך או להגביר את פעולת החימום באופן שאינו מבעיר או מכבה בידיים יש מקום להקל במקום צורך אבל להגביר בזמן שהרסק המופעלת אינו נכון משום חשש בישול המים בצינור אם קר

V. דלת הנפתחת אטומאטית באמצעות חשמל אם ע"י דעברו במקום מסויים הוא גורם להפסקת ההקרנה ועכשיו מסולקת המניעה לפעולת המכשיר החשמלי יש לעיין אי הוה כמו כוח שני שש"כ (כ"ג - קמ"ו) אבל חתני שמע מהגרשז"א שיש איסור תורה בדבר

VI. הציורים של גרם פסיק רישא עיין בשיעור 138 (IV)